

SÜMMÂNÎ'NİN OĞLU ŞEVKİ ÇAVUŞ'UN HAYATI VE ŞİİRLERİ

Abdulkadir ERKAL*

ÖZET

Âşık şiirinin önde gelen âşıklarından biri olan Sümmânî'nin sanatını kendinden sonra gelen oğulları da sürdürmüşlerdir. En büyük oğlu olan Şevki Çavuş da babasının mirasını ileriki kuşaklara aktarmaya gayret etmiştir. Şiirleri az olmasına rağmen, güzel sesi ve hikâye anlatıcılığı ile âşıklık sanatına katkıları olmuştur.

ABSTRACT

Sons of Summânî who was one of the important poets of the Aşık poem continued his art. Şevki Çavuş, his eldest son, contributed to transmit his father's art to the next generations. Though his poems were not abundant, he contributed to art of aşıklık with his fine voice and his story telling.

Âşıklık sanatı geleneksel bir sanat türüdür. Bu sanat usta-çırak ilişkisi esasına dayalı olarak günümüze kadar süregelmiştir. Âşıklık geleneği içinde âşıkların sanatlarını başkalarına aktarma ve sürdürme isteği usta-çırak ilişkisinin fonksiyonlarından biridir. Usta âşık kendi sanatının sürekliliğini sağlamak için yanına çırak alarak sanatının tüm inceliklerini öğretir ve ileriki nesillere etkisini aktarmış olur. Bunun yanında usta âşığın sanatını devam ettirenler usta âşığın kendi oğulları da olabilmektedir. Erzurum'da âşıklık sanatını babadan devam ettiren âşıklar bulunmaktadır. Erbâbî'nin oğlu Şehvârî kendisinin çırağıdır. Sümmânî'nin iki oğlu Fahri Çavuş ve Şevki Çavuş babalarından aldıkları sanat mirasını, özellikle hikâye anlatma geleneği ile devam ettirmişlerdir. Sümmânî'nin torunlarından Nusrettin Yazıcı (Torunî) ve Hüseyin Yazıcı (Sümmânîoğlu) dedelerinden babaları yoluyla bu sanatı tevarüs etmişlerdir.

Âşıklık sanatında isimleri fazla anılmayan Şevki Çavuş, sesinin güzelliğinden dolayı genellikle başka âşıkların ve babasının şiirlerini söylemeyi ve hikâye anlatıcılığını tercih etmiştir. Bu sebeplerden dolayı kendi sanatını ortaya koyma imkânını ortaya fazlaca koymamıştır. Elimizde olan şiirlerine de baktığımız zaman şairlik yönünün de kuvvetli olduğunu, üzerine gittiği takdirde önemli âşıklarımızdan biri olmaması için hiçbir sebebin olmadığı açıkça görülecektir.

* Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

1-HAYATI:**

Şevki Çavuş, 1888 (H.1305) yılında Narman'ın Samikale köyünde doğdu. Sümmanî'nin en büyük oğludur. Kurtuluş Savaşı gazisi olan Şevki Çavuş hakkında oğlu Âşık Hüseyin Sümmanîoğlu bir şiirinde şöyle demektedir:

Yaylalıyım ovalıyım dağlıyım
Yurdum bana ben yurduma bağlıyım
Üç yüz beşli bir gazinin oğluyum
Ailemden bana yakın kim olur

Şevki Çavuş, Kurtuluş Savaşı yıllarında askerlik görevini Van'da Soğanlı Dağları'nda takım zabiti olarak yapmıştır. Askerliği yedi yıl sürmüştür. Şevki Çavuş, askerde iken moral eğitimi için bir Azeri âşığı gelir. Saz çalarak askerlere hoş vakit geçirir. Şevki Çavuş'un âşıklığını bilen arkadaşları bu âşığın karşısına çıkarırlar. Âşıkla bir müddet söyleştikten sonra Azeri âşığı Şevki Çavuş'a meydanı bırakarak şöyle der: "A balam! Çoktan beri ben bu mesleği devam ettiriyorum ama senin gibi bir âşiğe rastlamadım. Bu elimdeki çaldığım saz da sana hediyem olsun." Sazını Şevki Çavuş'a veren âşık, adresini de bırakarak yanına gelmesini ve kendisine saz çalmayı öğreteceğini söyler. Bunun üzerine pazar günleri bu âşığın yanına giderek saz çalmayı öğrenir.

Askerlik görevinden sonra köyüne dönen Şevki Çavuş, evlenerek oraya yerleşmiş ve ömrü boyunca da -Erzurum'un köy ve kasabaları hariç- köyünden ayrılmamıştır. Evliliğinden üç kız ve üç oğlan olmak üzere altı çocuğu olmuş; bu çocuklarından bir kız ve bir erkek evladı sağlığında vefat etmiştir.

Şevki Çavuş 1947 yılında Samikale köyünde vefat etmiştir. Mezarı Sümmanî türbesinin içinde kuzey tarafındadır.

Şevki Çavuş şiirlerinde genellikle 'Şevki Çavuş' ve 'Şevki' mahlasını kullanmıştır. Bu mahlasının yanında 'Mahtûmi'¹ mahlasını da kullandığı bilinmekte ise de bu mahlasta bir şiirine rastlayamadık.

Şevki Çavuş gelenekçi âşıklarımızdan biridir. Âşıklığında babasının etkisi görülmektedir. Âşıklık geleneğinde olan bade içme olayı âşığımızda olmamıştır. Bunun yanında, kendi şiirlerinden daha çok diğer âşıkların şiirlerini -özellikle de Sümmanî- söyleyerek sanatını icra etmiştir. Çevresinde sesinin güzelliği ile ün yapmıştır. Rivayetlere göre Sümmanî'nin şiirlerini Şevki Çavuş'tan dinlemenin tadı bir başkaymış.

** Şevki Çavuş'un hayatı ile ilgili bilgiler 17.08.2003 tarihinde Erzurum'da Şevki Çavuş'un oğlu Hüseyin Sümmanîoğlu'ndan derlenmiştir.

¹ Metin Özarslan, Erzurum Âşıklık Geleneği, Akçağ Yay., Ankara 2001, s.121.

Şevki Çavuş'un aşağıda verdiğimiz on adet şiirini dikkatle incelediğimiz zaman; ağıt türünün en güzel örneklerini görmekteyiz. Çok genç yaşta ölen Emmar isimli hafız oğlunun ardından söylediği şiirlerin çokluğu ve bu şiirlerdeki duygu boşalmaları Şevki Çavuş'un hayatında tattığı en büyük acı olduğunu gösteriyor.

Şevki Çavuş, Erzurum'a yaptığı seyahatlerde Behçet Mahir'le de tanışmış ve onun sohbetlerine katılmıştır.² Bu sohbetlerde Behçet Mahir'den hikâyeler dinlemiş ve dinlediklerini başka meclislerde kendisi de anlatmıştır.

Aşağıda yayınladığımız 2, 4, 5, 6, 7, 8 numaralı şiirler Şevki Çavuş'un oğlu Hüseyin Sümmânîoğlu'ndan, 1 ve 3 numaralı şiirler kitaplığımızda bulunan 2 nolu, 10 numaralı şiir 3 nolu cönkten, 9 numaralı şiir ise Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi Seyfettin Özege Okuma Salonu Yazma Eserler Bölümü'nde MMK 46 numarada kayıtlı bulunan cönkten derlenmiştir. Bu durum ayrıca şiirlerin altında da belirtilmiştir.

Şevki Çavuş'un tespit edebildiğimiz iki âşıkla karşılaşması vardır. Bu âşıklar Narmanlı Hulûsî ve Lutfullah Divânî'dir.

2-ŞİİRLERİ:

-1-

Kınamayın beni ahbâb yârenler
Derd ü âhım çıktı tâ âsumâna
Bir derdim bin oldu nasıl edeyim
Civan Hafız gitti cân mı dayana

Komşular duyuban gelip döküldü
Emektar atanın beli büküldü
Ol düşkün ananın ömrü söküldü
Gelici gel demiş ne yapsın ana
Civân Hafızımın ismi soruldu
Çekildi damarda kanı kurudu
Çarşamba günüydü toyu kuruldu
Yıktın gönlümü oldu virâne

Anlaşılmaz bir hal oldu Hafızım
Yanakta güllerin soldu Hafızım
Muradın gözünde kaldı Hafızım
Validen hemşiren düştü figâna

² Bilge Seyidoğlu, "Behçet Mahir'le Bir Sohbet", Türk Folklor Araştırmaları, 17 (333), Nisan 1977, s.7955.

Bağrım kebâb oldu gözlerim giryân
 Şevkiyim tükenmez bendeki figân
 On sekiz yaşında bir taze civân
 Emanet eyledik gâni Yezdâna
 (C-2)

-2-

Bu sinem şehrinde bir bağ becerdim
 Dal budak olmadan bir çiçek açtı
 Yereşip yetişip murat almadım
 Taksimatta bize keder ulaştı

Naz ile büyüttüm çoktu adası
 Öyle bir farzdır ki yoktur edası
 Aldı mihmân etti Sümâm dedesi
 Hâlini sormaya dilim dolaştı

Ervâh-ı ezelde bu imiş kader
 Kadere razıyım eylemem keder
 Ciğerim hûn etti ol rahm-ı mâder
 Şevkiyim feryâdım arşa ulaştı
 (HS)

-3-

Dünyada gülmemiş bir bahtı kara
 Ayrılık bâdesin doldu da gitti
 Bu derdin elinden kavruldum nara
 Yaktı yüreğimi deldi de gitti

Bu fâni dünyada gülen görmedim
 Ne hikmettir murat alan görmedim
 Âlemde bahtiyar olan görmedim
 Ol ela gözleri soldu da gitti

Kalmışım biçâre bulmadım kemâl
 Vücut iklimine düştü bir zevâl
 Hocası hakkını eyledi helâl
 Bir murg misâli oldu da gitti

Der Şevkiyim Hafızımı kaldırın
Sefine-i bahr-ı ummâna daldırın
Dedesinin yanında kabre indirin
Günü bitmiş vâde doldu da gitti
(C-2)

-4-

Sevgili yavrumu aldın elimden
Saldın beni âh u zâra ey felek
Yaktın bu gönlümü kebâb eyledin
Bıraktın bir sönmez nara ey felek

Bilmem çare nedir sönmez narıma
Gözün diktin devletime varıma
Söyle felek nasıl kıydın yavruma
Acımadın mı efkâra ey felek

Ben için bozuldu dünyanın tadı
Her dem kan ağlarım görmedim şâdı
Kendi göçtü kaldı dünyada adı
Kestin her yanımdan çâre ey felek

Sel gibi akıyor gözlerimden su
Gören dostlar der ki ne elemdir bu
Kardeş diye ağlar üç tane yavru
Kestin her yanımdan çâre ey felek

Şevki Çavuş hasretinden kan ağlar
Bir değil bin değil sinemi dağlar
Çektiğim cefâyâ dayanmaz dağlar
Bir ben miyim bahtı kara ey felek
(HS)

-5-

Nâmem gider isen bizim diyâra
Yahşi haber getir vilâyetimden
Talimle kıyam dur sulb-i pedere
Bana vekâleten ziyâretimden

Hasret rüzgârları başımda eser
 Çıkamam bir yana her yanım hisar
 Mevlam kavuşmamız eyle müyesser
 Babam haber alsın hoş rahatımdan

Nâmedir Şevkinin evrağı nihân
 Kim okur satırın kim eder beyân
 Ciğerim hûn oldu dideler giryân
 Arzu hasretimin harâretinden
 (HS)

-6-

Ahvâl-i hâlimden sormak istersen
 Kederli bilesiz ellerimizden
 Her nasıl görmüşsen sanman öyledir
 Vasf-ı hâl edesiz dillerimizden

Akidem nicedir ihlâs şehrinde
 Tahammül gerekir felek kahrında
 Bir çift turna idi gönül bahrinde
 Şimdi tek görünüz göllerimizden

Şevkiyim sözlerim olsun yâdigâr
 İşiten ahbâba bizden bergüzâr
 Esti bir sâam geldi bize rüzgâr
 Bir yaprak kopardı güllerimizden
 (HS)

-7-

Felek tuzak kurmuş geçecek yoldan
 Gönül bu gafletten uyanmalısın
 Ecel gılavlamış hançer bıçağın
 Er odur cevrine dayanmalısın

Er odur düşünce şerefi şanı
 Kaç para dünyanın süsü elvânı
 Ebâ-yı ecdâdın birisi hani
 Bakıp kabristana utanmalısın

Şevki sen neylersin dünyada malı
Kişiyi sevdiren kendi kemâli
Cehd eyle göresin sen pür cemâli
Vefasız kullardan kaçınmalısın
(HS)

-8-

Can-feşân evinde harp meydanında
Yokladım âlemden baş bizim millet
Canlar feda eder vatan yolunda
Çalar süngü kılıç taş bizim millet

Canlar feda eder vatana karşı
Toprağında şehit yatana karşı
Davranış çalışır düşmana karşı
Yapar kahramanlık iş bizim millet

Güvenir Hüdâ'ya azim Kur'ân'a
Din için çalışır merd ü merdâne
Şevki de seyredip bakar her yana
Hasılı vesselâm hoş bizim millet
(HS)

-9-

Sevda pazarında aşk meydanında
Geldi gam benimle imtihan oldu
Yığıldılar hicrân seyircileri
Bir meydan açıldı Nuh Tufan oldu

Aşk-ı sevdâ beni çekti meydana
Cevrişimleri kâr etti bu câna
Ben bir yana onlar durur bir yana
Yek başıma hısm-ı hâzerân oldu

Yığıldılar bir araya geldiler
Kâtip defterine kalem çaldılar
Şevkiden intikamın aldılar
Ciğer kebab oldu dil büryân oldu
(MMK-164)

-10-

Beni kınamayın duyun ahbâblar
Vücut iklimini dağladı Hafız
Tecellim böyleymiş levh-i kalemde
Kırdı kanadımı kolumu Hafız

Yok oldu kanadım kaldım çöllerde
Bir zaman söylenir ismin dillerde
Melûl mahzûn gezem gurbet ellerde
Bağladı her yandan yolumu Hafız

Bahr-i Ceyhun oldu çeşmimin yaşı
Yandı kebab oldu bağrımın başı
Emsalin sılanın ağyara karşı
Soldurdun nevrâğım gülümü Hafız

Leyl ü nehâr işim figâna kaldı
Artar bu derdimiz şivâna kaldı
Şevkiye görüşmek divâna kaldı
Sana kim kıyardı ölümü Hafız

(C-3)

Resim 1: Şevki Çavuş (Hüseyin Sümmâniođlu'nun fotoğraf albümünden alınmıştır.)

Resim 2: Şevki Çavuş'un Mezarı (Sümmanî Türbesi içinde. Sağdaki mezar Şevki Çavuş'a, ortadaki Sümmanî'ye soldaki mezar ise Şevki Çavuş'un oğlu Hafız Emmar'a aittir.)

Resim 3: Şevki Çavuş'un mezarının yakından görünüşü.

Resim 4: şevki Çavuş'un mezarının da içinde bulunduğu Sümmâni'nin Türbesi.